כ'גדיש', ומבואר במשנתינו הילכתא בדין שיעור סאתיים הנ"ל, דאם איכא ב' תבואות שיחדיו הוי שיעור סאתיים ושכח את שניהם, רק שתבואה אחת קצורה [עומר] ותבואה אחת מחוברת [קמה] אינם מצטרפים זה לזה להיחשב ששכח שיעור סאתיים שאינו שכחה, משום דתבואה מחוברת אינה מצטרפת לתבואה קצורה לענין זה.

וכתב הר"ש דבירושלמי אמרו דמשנתינו אזלה כדעת ר"ג לעיל מ"ו, דהנה במ"ו פליגי חכמים ור"ג האם הפטור של שכחת סאתיים הוי רק בעומר אחד של סאתיים אבל ב' עומרים נפרדים שיחדיו הוי שיעור סאתיים ושכח שניהם ליכא בזה פטור סאתיים, והכי סברי חכמים, ור"ג פליג דגם בב' עומרים נפרדים ששיעורם יחדיו סאתיים איכא לפטור דשכחת סאתיים.

והנה במשנתינו מבואר דכל מה שסאה תבואה עקורה וסאה תבואה שאינה עקורה אינם מצטרפים לשיעור סאתיים הוי משום דתבואה אחת עקורה והאחת אינה עקורה, ומשמע דאם ב' התבואות יהיו עקורות [דהיינו 'עומרים'] שפיר מצטרפות לשיעור סאתיים, וזה ממש כשיטת ר"ג שם דב' עומרין מצטרפין לשיעור סאתיים לפטור משכחה.

ויעוין במשנה ראשונה שתמה לפי"ז על שיטת הרמב"ם שפסק בפ"ה ה' י"ח כדעת חכמים לעיל דרק בעומר אחד שיש בו סאתיים פטור משכחה ולא בב' עומרים, ומ"מ פסק לדין משנתינו בהל' כ', ותמוה טובא הלא משנתינו הוי לדעת ר"ג וכדכתב הירושלמי הנ"ל, והרמב"ם הלא כבר הכריע כשיטת חכמים.

דרכו של המשנה ראשונה בדעת הרמב"ם בביאור משנתינו

ב] וכתב המשנה ראשונה לבאר בזה [וכן כתב התפא"י] דבאמת סבר הרמב"ם דדין משנתינו הוי גם לשיטת חכמים ודלא כדברי הירושלמי דמשנתינו כר"ג, והיינו דסבר הרמב"ם דמודו חכמים דאיכא דין סאתיים בב' תבואות עקורות שיחדיו הם סאתיים, **והיינו** דכל מה דפליגי חכמים על ר"ג במשנה ו' הוי בב' עומרין, שדרכו של עומר שהוא אגוד ונמצא שכל עומר אגוד בפני עצמו, ובזה סברי חכמים דלא שייך לצרפם לשיעור סאתיים דנימא דחשיב ששכח שיעור סאתיים כיון שכל עומר חלוק לעצמו, אבל במשנתינו לא איירי בעומר אלא ב'תבואה עקורה' כדאיתא בלשון משנתינו והיינו תבואה עקורה אבל אינה אסופה ואגודה כ'עומר', ובזה מודו חכמים דשייך לצרפם לשיעור סאתיים, אי לאו דאיירי שתבואה אחת עקורה ותבואה אחת אינה עקורה דרק מטעם זה אינם מצטרפים אבל לולי זה אכן היו מצטרפים וכהאמור.

וכתב המשנה ראשונה שלפי ביאור זה מדוקדק מאד לשון משנתינו 'תבואה עקורה ותבואה שאינה עקורה', דהנה לכאורה צ"ע מדוע נקיט התנא לשון זו ולא נקט כדכתב עד הכא לשון 'קמה ועומר', דהא בפשוטו 'תבואה עקורה ותבואה שאינה עקורה' הוי 'עומר וקמה', ולפי דרכו של המשנה ראשונה הדברים מדוקדקים היטב, דבאמת לא איירי הכא ב'עומר' אלא בתבואה עקורה שאינה אגודה, דבזה אתי התנא לחדש לנו דאע"פ שאם ב' התבואות עקורות, הם מצטרפות אפילו לשיטת חכמים, מ"מ בגוונא שאחת מחוברת אינם מצטרפות.

דרכו של הגרי"ד בישוב דעת הרמב"ם

ג] בשיעורי הגרי"ד מצינו דרך נוספת מצינו בישוב דעת הרמב"ם, והיינו, דכל מה שנחלקו ר"ג וחכמים הוא דווקא בב' עומרים דסברי חכמים דאינם מצטרפים, אבל בב' קמות נפרדות שפיר מודו חכמים דמצטרפין לשיעור סאתיים.

ולפי"ז ביאר הגרי"ד דבאמת לולי הדין דעקורה ושאינה עקורה אינם מצטרפים הו"א דאע"פ שהעקורה מצד עצמה אינה מצטרפת לדין סאתיים כיון שיש לה דין עומר מ"מ כלפי ה'שאינה עקורה' דהוי קמה שפיר י"ל דהעקורה תשלים לשיעור סאתים ובזה חדית לן תנא דמשנתינו דאין צירוף כלל בין תבואה עוקרה לתבואה שאינה עקורה.

דברי הירושלמי דהא דאין מצטרפין והוי שכחה הוי
רק כששכח את ה'שאינה עקורה' תחילה

ד] הר"ש במשנתינו הביא את דברי הירושלמי שכתב דהא דאיתא במשנתינו ד'עקורה' ו'שאינה עקורה' אינם מצטרפים לשיעור סאתים והוי שכחה הוי דווקא כששכח תחילה את ה'אינה עקורה' [קמה] ואח"כ את ה'עקורה' [עומר], דאם שכח בתחילה את העקורה הרי ה'אינה עקורה' תציל אותה כדין קמה המצלת את העומר.

אכן צ"ב דברי הירושלמי דמה מועיל הא דבתחילה ה'אינה עקורה' הצילה את העקורה מ"מ לאחר ששכח את שניהם אין טעם שיצטרפו לשיעור סאתים כיון דאחת עקורה ואחת שאינה עקורה ומדוע סבר הירושלמי דבכהאי גוונא מצטרפין.

וכתב הר"ש לבאר הטעם בזה וז"ל 'ויש ליתן טעם לדר' יונה דכיון דסאה של קמה מציל על סאה של עקורה הרי הוא כקמה שיש בה סאתים ואם שכחה אינו שכחה'. ויש לבאר כוונתו מדוע כששוכח את ה'אינה עקורה' שהצילה את העקורה חשיב ששכח סאתיים, **ופשטות כוונת דבריו** דכיון ששכחת העקורה תלויה בשכחת ה'אינה עקורה' הרי דבשכחת האינה עקורה חשיב ששכח גם את העקורה והוי כשכח שניהם בבת אחת וחשיב שכל סאתיים כאחת.

ויעוין רעק"א [בתוספותיו למשנתינו] שהביא את דברי הר"ש, וביאר דבריו בזה"ל, 'וכששכח אח"כ גם ה'אינה עקורה' הוא גורם לשכחה על כולו, הוי כאילו היה ה'אינה עקורה' סאתים', ומבואר בדבריו דכיון דהעקורה שנשכחה בתחילה לא חשיבא שכחה עד ששכח את ה'אינה עקורה' הרי דחשבינן כאילו יש ב'אינה עקורה' עצמה שיעור סאתים, וצ"ב כוונת דבריו.

פרק ו' משנה י'

א. תבואה שנתנה לשחת או לאלומה וכן באגודי השום וכו', אין להם שכחה

שיטת הר"ש בביאור משנתינו

א] כתב הר"ש דטעם הפטור ב'נתנה לשחת' משום דעומד להאכיל בהן את בהמתו וב'נתנה לאלומה' פירש דהיינו שעשויה לאגוד בה את האלומה ולהכי אין להם שכחה, **וכתב בדרך אמונה** [פ"ה ס"ק ס"ב] דיסוד הפטור בזה משום דשכחה אינה נוהגת אלא במאכל אדם וב'נתנה לשחת' או 'לאלומה' לא חשיב מאכל אדם כיון שמעיקרא אינה עומדת למאכל אדם.

והקשה בביאור ההלכה [שם ה"ט] מהא דשנינו במתני' לעיל [פ"ה מ"ח] המעמר לכובעות ולכומסאות וכו' אינו שכחה, ומבואר בר"ש שם דהיינו שמתכוון לעשות מהם כובע או עטרה לראשו, ומ"מ כתב הר"ש שם דטעם הפטור משום שדעתו עדיין לעמר אותן ולעשות משני עומרים אחד, ולהכי אינו עימור אחרון ואינו שכחה, וא"כ מבואר דהא דאינם עומדים לאכילת אדם אינו סיבת פטור, וצ"ע מאי שנא ממשנתינו דהוי טעם לפוטרם משכחה.

וכתב בביה"ל שם ליישב, דצ"ל דהתם איירי בתבואה גמורה ולכן אע"פ שעושה ממנה כובע אינו יכול להפקיע ממנה שם 'מאכל אדם'

והוי שכחה, אבל במשנתינו מיירי בקוצר לשחת דהיינו שלא נגמרה התבואה לגמרי ולהכי מהני מחשבתו להאכיל לבהמה לבטל ממנה שם מאכל אדם ולפוטרה משכחה, ולפי"ז צ"ל דגם ל'אלומה' איירי שלא נגמרה התבואה עדיין ולהכי מהני מחשבתו להפקיע שם מאכל אדם.

ב] ויעוין בדברי הגר"א בשנו"א שכתב לבאר דין משנתינו דנתנה לשחת ולאלומה, וז"ל 'שאינו חשוב', ומבואר דטעם הפטור משום דאין זה תבואה חשובה, ובדרך אמונה שם בציו"ה [אות קי"ב] כתב דיש לבאר כוונת הגר"א כהאמור דאינו מאכל אדם ולכן פטור.

והנה כתב בביה"ל שם דלדרכו של הר"ש הרי דדין משנתינו אינו דווקא בשכחה אלא גם בפאה ולקט, דכיון דיסוד דין משנתינו הוא דהתבואה אינה עומדת למאכל אדם, א"כ מסתברא דהוי דין כללי בכל מתנו"ע ואין לזה שייכות דווקא לשכחה, **ולפי"ז הקשה בביה"ל** מדוע שנינו משנה זו דווקא כאן בתוך דיני שכחה ולא בריש מסכתין לענין פאה ולקט.

שיטת הרמב"ם בביאור משנתינו

ג] הרמב"ם כתב בפ"ה ה"ט 'תבואה שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לבהמה, וכן אם קצרה אגודות קטנות ולא עשאה עמרים, וכן השומים והבצלים שתלשן אגודות קטנות להמכר לשוק ולא עשאן עמרים להעמיד מהן גורן אין להם שכחה', **וכתב בדרך אמונה שם** [ס"ק ס"א] דדעת הרמב"ם דטעם הפטור ב'נתנה לשחת ולאלומה' הוא משום דאינו עושה ממנה עומרים וכל מה שאין עושים ממנו עומרים אין בו שכחת עומרים, והיינו משום דכתיב 'ושכחת עומר' משמע דבר שעושין ממנו עומר, **וכעין זה כתב בתוס' אנשי שם, וכן מבואר בחלק מנוסחאות פירוש הרמב"ם למשנתינו.**

וכתב בביה"ל שם, דלדרכו של הרמב"ם הרי דדין משנתינו הוי דווקא לגבי דין שכחה, דרק בשכחה בעי 'תבואה הנקצרת לעומרין', אבל בפאה ולקט לא בעי לדין זה, ונמצא דלהר"ש משנתינו הוי דין כללי בכל מתנו"ע, ולהרמב"ם הוי דין רק בשכחה.

ויעוין בדרך אמונה שם שכתב דמלשון הרמב"ם משמע דמשנתינו איירי דווקא קודם שנגמרה התבואה לגמרי, והיינו דכתב הרמב"ם 'תבואה שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לבהמה', וצ"ע מדוע בעי הרמב"ם לזה והרי נתבאר דלדרכו יסוד הפטור במשנתינו משום דהוי תבואה שאינה נעשית עומרים, וא"כ מדוע איירי דווקא בשלא נגמרה התבואה, [ולדעת הר"ש כבר נתבאר דמשנתינו איירי בהכרח קודם שנגמרה התבואה דרק בהכי שייך להפקיע ממנה שם 'מאכל אדם', אבל לדרכו של הרמב"ם דהוא משום דאין עושה ממנה עומרים, אין צורך לזה] **ובדר"א שם נשאר בצ"ע.**

'וכל הטמונים בארץ וכו' ר"י אומר אין להם שכחה וחכ"א יש להם שכחה'

ד] במתני' לעיל [פ"ה מ"ז] איתא 'עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש אינו שכחה' וביאר הר"ש שם דהיינו כר' יהודה דמשנתינו דטמון פטור משכחה, אבל הרא"ש שם ביאר דסיבת הפטור כיון שבגרמת העניים נשכח, וכעין זה כתב הגר"א בשנו"א שם, ולפי"ז אתיא מתני' שם לכו"ע.

ובירושלמי ביארו פלוגתת ר"י וחכמים, דר"י יליף מדכתיב 'שדך' מה שדך בגלוי פרט לטמון, וחכמים סברי דכיון דכתיב 'שדך' דמשמע גלוי, וכתיב 'קצירך' דמשמע נמי גלוי, והי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

פרק ו' משנה י"א

א. הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש להם שכחה

בקושיית התפארת ישראל מאי שנא משנתינו ממתני' לעיל פ"ה מ"ז

א] מבואר במשנתינו דאע"פ שיש לתלות את השכחה בסיבות אחרות, דהיינו, שלא ראה את העומר מחמת החשיכה או מחמת שהוא סומא, מ"מ אמרינן דחשיב שכחה.

והקשה התפארת ישראל ממשנה דלעיל [פ"ה מ"ז] דאיתא 'עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש אינו שכחה' וכתב הרא"ש שם דהוי משום שבגרמת העניים שכח, וכעין זה כתב בשנו"א שם דחשיב שכחה מחמת אונס, וא"כ צ"ב מדוע הכא הוי שכחה, נימא דבגרמת הלילה או העיוורון שכח ואינו שכחה **וכתב התפא"י ליישב**, דשאני התם דלא היה לו לדעת שהעניים חיפוהו בקש ולכן חשיב שכחה מחמת אונס, משא"כ במשנתינו דידע שחשכה או שהוא סומא והיה לו לחפש היטב וכיון שלא מצא הוי כשכחה מצד עצמה ולא מחמת דבר אחר.

והמקד"ד גם עמד בזה וכתב ליישב, וז"ל, 'והנה י"ל דזה לא מקרי אונס דרק אם איזה מעשה גורם השכחה אבל אם המקום או הזמן גורם השכחה לא איכפת לן, וכמו מעמר בלילה דאע"ג דהלילה גרמה שישכח אין זה אונס, דשכחה נוהגת בכל המקומות ובכל הזמנים אף שנוח שם לישכח, אבל אם איזה מעשה גרמה כגון טרדתו או שעמדו עניים בפניו מקרי אונס', **והיינו** דכל מה דאמרינן דשכחה ע"י סיבה אחרת לא הוי שכחה היינו רק שע"י מעשה חיצוני נגרם השכחה אבל אם הזמן או המקום גורם השכחה שפיר הוי שכחה דאע"פ דנוח בזמן זה לשכוח מ"מ הוי שכחה, אבל כשנעשה ע"י סיבה חיצונית כגון הסתרת העניים בזה לא הוי שכחה כלל.

ב. ואם היה מתכון ליטול את הגס הגס אין לו שכחה

פלוגתת הרמב"ם והר"ש בביאור דין משנתינו

ב] כתב הדרך אמונה דבדברי הרמב"ם [פ"ה ה"ח] משמע דדין זה הוי המשך לרישא דמתני', דהכי כתב הרמב"ם, 'הקוצר בלילה ושכח קמה או שעמר בלילה ושכח עומר וכן הסומא ששכח יש להן שכחה, ואם היה הסומא או הקוצר בלילה מתכוין ליטול את הגס אין לו שכחה' הרי להדיא דהוי המשך לתחילת המשנה.

וכתב בדר"א שם לבאר את דרכו של הרמב"ם, דמשנתינו מיירי באדם שדעתו להניח ולא ליטול כלל את התבואה הדקה, דכעת מלקט רק את התבואה הגסה, ושכח ולא ליקט א' מהגסין, דאינו שכחה, והיינו דהרי הדקין עצמם וודאי אינם שכחה כיון שלא נתכוון לקחתם, רק דהחידוש הוא דגם אם שכח אחד מהגסין אמרינן דבאמת לא שכחו, רק טעה וחשב שהוא מהדקין ולכן לא לקחו, ואין זה שכחה, אכן סבר הרמב"ם דכל מה דתלינן דטעה וחשב שהוא מהדקין הוי דווקא במעמר בלילה או בסומא דרק בכהאי גוונא יש לתלות דטעה הכי, אבל באדם פקח ביום אין לומר הכי אלא אמרינן דשכחו והוי שכחה.

אכן יעוין בפירוש הר"ש למשנתינו דמשמע בפשיטות דדין זה ד'ואם היה מתכון ליטול' הוי דין בפני עצמו ואינו שייך לרישא דמתני', ולפי"ז מבואר דדין זה שייך בכל אדם ובכל זמן ואין זה דווקא בסומא או בלילה, **וכתב הר"ש לבאר דין זה,** וז"ל, 'ואם היה מתכוין ליטול הגס הגס, כיון דמתכוין ליטול הגסים אפילו דקין אין להן שכחה כדמפרש בירושלמי', ומבואר בדברי הר"ש בשם הירושלמי דכיון דמתכון ליטול רק את הגסין ולא את הדקין להכי לא מבעיא דאם שכח גסין לא הוי שכחה אלא אפילו אם שכח דקין לא הוי שכחה.

ג] וכתב המלאכת שלמה בשם ר' אלעזר אזכרי [בעל החרדים] דפירוש